

Г. ВАЩЕНКО Й А. МАКАРЕНКО – ТВОРЦІ ОРИГІНАЛЬНИХ НАЦІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ УКРАЇНИ

*Петренко Л. М.
Полтава, Україна*

Сучасне реформування системи освіти й виховання молоді, як і сто років тому, потребує зусиль, наполегливості, наукового бачення проблеми, тобто зумовлює потребу виховання ініціативної, самостійної, активної особистості з розвинутою духовністю, високою моральною культурою, здатної до творчої діяльності на благо розбудови своєї держави. У Законах України «Про освіту» (2017) [8], «Про повну загальну середню освіту» (2020) [2], «Про вищу освіту» (2014) [7] визначено орієнтацію на людиноцентризм, основу якого становлять суб'єкт-суб'єктні відносини, науковість, цілісність, наступність національної системи освіти, загальнолюдські та національні цінності, історико-культурні традиції тощо. З метою реалізації вищевказаних засад державної освітньої політики в галузі реформування освіти й виховання української молоді цілком слушним є звернення до прогресивного вітчизняного досвіду відомих науковців, педагогів першої половини ХХ століття, які були сучасниками Г. Ващенка. Історія педагогічної науки є школою педагогічного мислення, досвіду розроблення науково-методичного обґрунтування виховних засад щодо введення дітей у життєвий простір соціуму. Трансформації системи освіти й виховання спричиняють зміну мети та завдань педагогічної науки, що є потужним імпульсом для пошуку шляхів передавання молоді історико-культурного досвіду минулих поколінь у поєднанні з сучасними знаннями та педагогічними технологіями.

Актуальність проблеми реконструювання соціально-історичних явищ і процесів продиктована необхідністю переосмислення ролі та внеску діячів вітчизняної педагогічної думки не з класово-партійних позицій, а в контекстах сучасного соціокультурного простору, адже пошук шляхів вирішення нагальних освітніх проблем сьогодення неможливий без звернення до історичних аналогій.

Визначальною особливістю 20-30-х рр. ХХ століття, з точки зору педагогічної науки, була боротьба за створення національної системи освіти та виховання. Як зазначає О. Сухомлинська, за таких умов стрімко розвивалася українська педагогічна думка й культура. На цій ниві вагомий внесок зробило багато українських учених, педагогів [9, с. 67], відтак доцільним є звернення до науково-теоретичної, методологічної, творчої спадщини українських діячів освіти, які створювали педагогічні системи у відповідності до свого бачення шляхів вирішення актуальних

завдань педагогіки. Соціальне замовлення сьогоднішнього дня потребує нових підходів, нових поглядів на формування духовно-моральних цінностей європейського типу, вдумливого використання надбань минулого.

На початку ХХ століття на Полтавщині перетнулися долі двох великих постатей: українського вченого Г. Ващенка та педагога-новатора зі світовим ім'ям А. Макаренка. Це були непересічні особистості, із сильною волею, великою працездатністю, бажанням зробити свій внесок у розвиток освіти. Практична діяльність А. Макаренка і Г. Ващенка позначена складними історичними умовами, що вплинуло на суперечливість оцінок їхньої творчої спадщини педагогічною спільнотою в минулому й сучасному [3].

Педагогічні погляди А. Макаренка, за словами німецького пастора Д. Лаугера, також звернені до категорії моралі як Добро. Для нього характерними були такі риси, як оптимізм, упевненість і любов до особистості, намагання проектувати доброту в дитині. Але, на відміну від Г. Ващенка та інших сучасників, він не був віруючою людиною й критикував погляди церкви на християнську мораль. Не збігалися погляди педагога й церкви в баченні суті морального ідеалу щодо досконалості моральних принципів, свободи, гідності особистості [6, с. 141-142].

А. Макаренко обґрунтував теорію колективу, яка базувалася на ідеї «завтрашньої радості». Саме «завтрашня радість», оптимізм були в його розумінні важливими факторами результативного перевиховання в підпорядкованих йому установах. Як учений, А. Макаренко у своїй теорії колективу спирався на досвід виховання дітей у багатодітних родинах, який був започаткований ще з часів Трипільської культури [5, с. 67].

Більш дотичними були погляди Г. Ващенка та А. Макаренка у питанні виховання волі й характеру дитини, які Г. Ващенко тісно пов'язував з моральним вихованням особистості. Думки вчених щодо трактування поняття «особистості» розходяться: одні подають її як «сукупність соціальних ролей людини, ставлення її до загальнолюдських обов'язків, моралі і відповідальності; інші вважають, що «особистість» – то дух» [10, с. 328].

Дотичними були погляди педагогів у питанні розвитку індивідуальних рис кожної дитини. У спадщині Г. Ващенка чітко простежується спрямованість автора на розвиток індивідуальних рис кожного учня, що розкривав шлях для розвитку творчих здібностей особистості, ініціативи. Педагог наголошував: «Оскільки кожен з учнів має свої природні властивості, то для більш ефективного виховання школа мусить дослідити індивідуальні нахили й здібності окремих учнів,

даючи їм загальний розвиток, в той же час допомогти їм розвинути саме ці здібності» [1, с. 82]. А. Макаренко також відстоював позицію турботливого відношення до особистості, акцентував, що дитина перш за все повинна відчувати себе людиною, громадянином, і педагогам необхідно знаходити особливий підхід.

Узагальнюючи аналіз обраних аспектів творчості обох видатних педагогів, ми доходимо висновку про те, що, попри розбіжності життєвих позицій, кожен з них зробив вагомий внесок у національну педагогічну скарбницю. Г. Ващенко й А. Макаренко є творцями оригінальних виховних систем, які мають як спільні, так і відмінні риси.

Творчий підхід до використання педагогічного досвіду відомих постатей може принести велику користь відповідно до вимог часу й потреб розвитку системи національного виховання. Г. Ващенко й А. Макаренко – два видатних українських педагоги, які заслуговують на нашу повагу, розуміння і творче використання їхніх надбань в освітній практиці.

Список використаних джерел:

1. Ващенко Г. *Загальні методи навчання*. Київ : УВС, 1997. 441 с.
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16 січня 2020 року № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення 25.03.2020).
3. Красовицький М. Дві позиції щодо педагогічної спадщини Антона Макаренка. *Рідна школа*. 1999. № 9. С. 29–31.
4. Култаєва М. Філософсько-освітній полілог, або паралелі, що пересікаються: Г. С. Сковорода, Г. Г. Ващенко, А. С. Макаренко. *Новий Колегіум*. 2013. № 2. С. 15–20.
5. Левківський М. Педагогічна система А. С. Макаренка: міфи та реальність. *Вісник Житомирського державного ун-ту імені Івана Франка*. 1998. № 1. С. 66–69.
6. Пащенко В. О. А. Макаренко. Релігія. Церква. Новий підхід до старої проблеми. *Педагогіка і психологія*. 1998. № 1. С. 137–146.
7. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 08.04.2019).
8. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 11.03.2020).
9. Сухомлинська О. В. *Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем*. Київ : А.П.Н., 2003. 67 с.
10. *Філософський словник соціальних термінів / під гол. ред. В. П. Андрущенка. 3-е вид. доп.* Харків : Р.И.Ф. 2005. 672 с.